

Calamagrostis × gracilescens (Blytt) Blytt nieuw voor Nederland

A. Corporaal
(Hasselt)

Tijdens een bezoek aan een van de moerasgebieden in de Kop van Overijssel tussen Giethoorn en Steenwijk in 1981 viel mij een zeer forse *Calamagrostis* op, die het midden hield tussen *C. canescens* en *C. stricta* (= *C. neglecta*), maar die veel groter was dan deze soorten, die er eveneens groeiden. Eerst in 1982 was het mogelijk het terrein opnieuw te bezoeken en materiaal te verzamelen. De bedoelde planten waren weer fors, ze waren vruchtbaar en bezaten normaal stuifmeel. De meeste kenmerken zijn intermediair tussen die van *C. canescens* en *C. stricta*, waarvan de planten zich als volgt onderscheiden:

- van *C. canescens*: rugnaald duidelijk in of onder het midden van het kroonkafje ingeplant en callusharen ongeveer evenlang als, tot weinig langer dan het kroonkafje; de kafjes zijn 4-4,5 mm lang en spits.
- van *C. stricta*: penseelvormige verlenging op de aarspil ontbreekt, kelkkafje zonder kort topspitsje, kroonkafjes duidelijk generfd.

De planten behoren tot *Calamagrostis* × *gracilescens* (Blytt) Blytt [= *C. × conwentzii* Ulbrich, *C. vilnensis* (Besser) Schultes & Schultes], hoog struisriet: overblijvende, 100-180 cm hoge planten met dunne rhizomen en rechtopstaande, gladde, tot 5 mm dikke stengels. Bladen vlak, tot 6 mm breed, van boven fijn ruw geribd, dof, van onderen zwak geribd, glanzend en glad; bladschede open; tongetje ca. 3 mm lang. Pluim rechtopstaand, langgerekt, piramidaal, bovenaan zwak gebogen, tijdens de bloei wijd uitgespreid, na de bloei losjes samengetrokken, maar rechtopstaand. Aartjes 4-4,5 mm lang. Kelkkafjes grijsachtig bruin, vaak met violette vlekken, spits, duidelijk generfd, ruw, op de rug duidelijk stekelig, zonder topspitsje. Onderste kroonkafje 3 mm lang, duidelijk generfd, op de rug met een ongeveer op of onder het midden ingeplante naald,

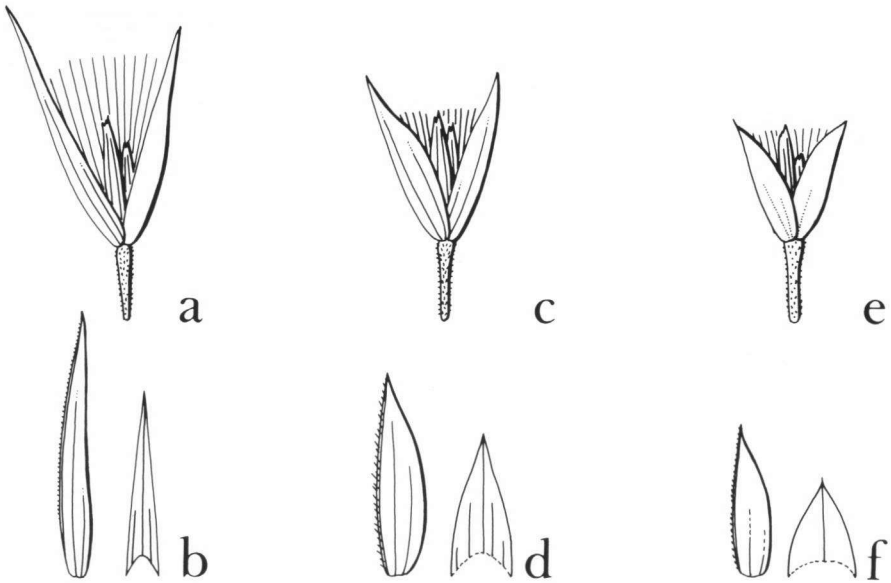

Fig. 1. Aartjes (a, c en e) en kelkkafjes (b, d en f) van: a, b: *Calamagrostis canescens* (Web.) Roth; c, d: *C. × gracilescens* (Blytt) Blytt; e, f: *C. stricta* (Timm) Koeler.

die niet boven het kafje uitsteekt. Aarspil niet penseelachtig verlengd. Callusharen ongeveer even lang als het kroonkafje. Helmhokken roodpaars, 1,8-2,2 mm lang. Vruchtbaar. Bloeitijd: juni-juli.

Variabiliteit: de exemplaren variëren enigszins in grootte en aantal halmen per bundel of pol.

Vindplaats: op enkele plaatsen ten zuiden van Steenwijk in de Zuidveensche Achtervenen, kilometerhokken 16.45.53, 54, 55; in 1982 ook gevonden in een verlande spoorstoot langs de spoorlijn Zwolle-Meppel in de Tolhuislanden, kilometerhok 21.47.31.

Standplaats: op eertijds uitgegraven, maar nu natte, verlande veengrond in hoogopgaande, ruige vegetaties of trilveenachtige randen langs graslanden, in zwak zure milieus in een kwelrijke omgeving, onder meer samen groeiend met *Agrostis canina*, *Calamagrostis canescens*, *C. stricta*, *Carex acuta*, *C. acutiformis*, *C. curta*, *C. lasiocarpa*, *C. rostrata*, *Hierochloë odorata*, *Lathyrus palustris*, *Molinia caerulea*, *Myrica gale*, *Potentilla palustris*, diverse ruigtkruiden en verspreide struik- en boomopslag. Deze begroeiingen worden zeer extensief gebruikt, dat wil zeggen worden slechts af en toe gemaaid of door vee bezocht en begraaasd.

Standplaats in relatie tot het areaal van de beide oudersoorten: de bastaard komt tot nu toe alleen voor in het grensgebied van het *C. stricta*-areaal in West-Overijssel, waar *C. canescens* relatief verspreid en met een geringe bedekking en *C. stricta* regelmatig verspreid, eveneens met een geringe bedekking voorkomt. Ze komt op de meeste standplaatsen massaler voor dan de beide ouders.

Volgens Crackles (1975) is deze hybride ook bekend van Denemarken, Finland, Duitsland, Noorwegen, Zweden en Engeland; deze landen liggen binnen het areaal van beide oudersoorten. *C. stricta* komt voor in Noord- en Midden-Europa, Rusland, behalve in

het zuiden; *C. canescens* in geheel Europa zuidwaarts tot Noord-Spanje, Noord-Italië en Bulgarije.

Crackles (1975) onderscheidt in *C. × gracilescens* twee cytotypen:

- een octoploïde hybride ($2n = 56$), die vruchtbaar is en het meest intermediair; wellicht behoren de Nederlandse populaties hiertoe. Opvallend is echter dat Crackles niet vermeldt dat deze bastaarden zeer grote planten (kunnen) worden, met helmhokken die groter zijn dan die van de verwante taxa. Onze planten zijn in dat verband wellicht op te vatten als gigasvormen;
- een tetraploïde hybride ($2n = 28$), die het meest op *C. stricta* lijkt en wellicht een terugkruising met dit taxon is; deze is voornamelijk steriel.

Hybridisatie en introgressie is in Engeland vermoedelijk de oorzaak van de variabiliteit van *C. stricta* (Crackles, 1975). Dit heb ik in Nederland in relatie met bovengenoemde verschijnselen niet waargenomen, hoewel ik deze soort recentelijk op vele tientallen nieuwe vindplaatsen heb aangetroffen. Wel komen er binnen haar Noordwestoverijsselse areaal enkele populaties voor die een opvallende overeenkomst vertonen met het arctisch-subarctisch Aziatische taxon *C. holmii* Lange. Deze populaties trof ik in 1983 aan in het trilveengebied de Stobberribben in de Weerribben en de trilvenen tussen de Westelijke Schutsloot en Zegelenberg-Doosje ten noorden van het Meppelderdiep; vooralsnog vat ik die op als *C. stricta*.

Het is echter niet uitgesloten dat er in de toekomst nabij de groeiplaatsen van *C. × gracilescens* een dergelijke variabiliteit wordt gevonden als gevolg van introgressie. Dit is des te meer te verwachten omdat er in deze regio waterhuishoudkundige veranderingen gaan optreden als gevolg van uit te voeren landinrichtingswerkzaamheden. Hybriden zijn dan te verwachten, mits die veranderingen min of meer geleidelijk zijn, zodat er ook in oecologisch opzicht niet een te grote stap behoeft te worden gemaakt.

Literatuur

Crackles, F.E., 1975. *Calamagrostis* Adanson, in C.A. Stace, *Hybridization and the flora of the British Isles*. London.

***Calamagrostis × gracilescens* (Blytt) Blytt new for the Netherlands**

Calamagrostis × gracilescens was found in Northwest Overijssel in 1982 together with its parents *C. stricta* and *C. canescens* in more or less extensively grazed or mowed vegetation on weakly acid wet peat soils. The populations are formed by rather tall plants with large anthers; in other respects they are more or less intermediate between the parents species; they have fertile pollen and fruits.